

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ІС КСВ ПІДПРИЄМСТВА

FORMATION OF THE MODERN MODEL IS CSR OF THE ENTERPRISE

УДК 658/ 330.46:005

<https://doi.org/10.32843/bSES.50-24>

Єсіна О.Г.

старший викладач кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій Одеський національний економічний університет

Лінгур Л.М.

старший викладач кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій Одеський національний економічний університет

Yesina Olga

Odessa National University of Economics

Lingur Lyubov

Odessa National Polytechnic University

У статті досліджено аспекти визначення й формування моделей корпоративної соціальної відповідальності як складової частини національного бізнесу в різних країнах. Сформована порівняльна характеристика основних національних моделей СВБ дає уявлення про те, як відбувається державне регулювання в розвинутих країнах, таких як США, Великобританія, Японія, розвинуті країни Європи. На основі дослідження авторами запропоновано матрицю доцільності впровадження СВБ, розроблену компанією "Sustain Ability". Матриця сформована на основі двох груп факторів, а саме факторів успіху в бізнесі та факторів, пов'язаних зі сталим розвитком. Для того щоб узагальнити головні елементи ІС, в яку інтегровано КСВ, було побудовано компаративну модель ефективності. Зроблено припущення про те, що формування інформаційного забезпечення соціальної відповідальності системи ділового партнерства підприємства передбачає інтегрування певних кількісно-якісних показників (КРІ), групування яких запропоновано у вигляді метрики оціночної моделі ефективності впровадження ІС КСВ.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), соціально відповідальний бізнес (СВБ), модель СВБ, матриця доцільності, інформаційні системи (ІС), модель ефективності, метрики ефективності.

В статье исследованы аспекты определения и формирования моделей корпора-

тивной социальной ответственности как составляющей национального бизнеса в разных странах. Сформированная сравнительная характеристика основных национальных моделей СВБ дает представление о том, как происходит государственное регулирование в развитых странах, таких как США, Великобритания, Япония, развитые страны Европы. На основе исследования авторами предложена матрица целесообразности внедрения СВБ, разработанная компанией "Sustain Ability". Матрица сформирована на основе двух групп факторов, а именно факторов успеха в бизнесе и факторов, связанных с устойчивым развитием. Для того чтобы обобщить главные элементы ИС, в которую интегрирована КСО, была построена компаративная модель эффективности. Сделано предположение о том, что формирование информационного обеспечения социальной ответственности системы делового партнерства предприятия предусматривает интегрирование определенных количественно-качественных показателей (КРІ), группировка которых предложена в виде метрики оценочной модели эффективности внедрения ИС КСО.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность (КСО), социальная ответственность бизнес (СВБ), модель СВБ, матрица целесообразности, информационные системы (ИС), модель эффективности, метрики эффективности.

The article explores aspects of the definition and formation of corporate social responsibility models in different countries as a system-forming component of national business. Formed comparative characteristics of the main national models of SSS. This characteristic shows how government regulation takes place in different countries, such as the USA, European countries, Great Britain and Japan. As the role of the state in the regulatory process, the main stakeholders and social values. Based on the studies, the authors proposed a matrix of the feasibility of implementing SSS, which was developed by Sustain Ability. The matrix is based on two groups of factors: on the one hand, these are business success factors, on the other side, these are factors associated with sustainable development. In the matrix, business success factors are analyzed from the perspective of corporate activity, environmental factors and socio-economic development. In order to generalize the main elements of IP into which CSR is integrated, a comparative efficiency model was formed. The comparative model describes a hierarchical system for managing the development of IP CSR in order to highlight the effectiveness of the implementation of CSR modules. It has been suggested that the formation of information support for the social responsibility of the enterprise's business partnership system provides for the integration of certain quantitative and qualitative indicators (KPI), the grouping of which is proposed in the form of a metric for the evaluation model of the implementation efficiency of IS CSR. To obtain the greatest effect from the implementation of information systems, they should be integrated into existing information systems, while taking into account both technological factors (platform compatibility, convenience and familiarity of interfaces, issues of data migration from old systems), and the geographical factor – the presence of geographically distributed subsystems. The results of the study serve as the basis for the development of modern methods for information support of corporate social responsibility.

Key words: corporate social responsibility (CSR), socially responsible business (SSS), SSS model, appropriateness matrix, information systems (IS), efficiency model, performance metrics.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток – це багатоаспектне явище, яке не тільки ґрунтується на гео економічних та геополітичних факторах, але й значною мірою залежить від соціально-екологічних пріоритетів, тому формування в сучасному бізнес-середовищі принципів екологічної безпеки, соціальної відповідальності, системи ділового партнерства є нагальною передумовою стратегічного розвитку.

Вже не викликає сумнівів необхідність перетворення корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) на загальносвітову бізнес-концепцію. Така бізнес-концепція повинна визначати ключові ідеї та сучасний формат підприємниць-

кої діяльності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. З кожним роком все більше компаній в Україні долучаються до ініціативи нефінансового звітування, яке відіграє роль «візитної картки соціального іміджу». Наявність соціально-етичних стандартів бізнесу значною мірою сприяє формуванню позитивного ділового іміджу та підвищує корпоративну конкурентоспроможність підприємства [7, с. 854].

Водночас наростання соціальних, екологічних, економічних проблем глобального масштабу підвищує суспільні очікування, отже, вимоги до соціально відповідальної діяльності компаній, спонукає їх до постійного якісного вдосконалення

КСВ-практик, пошуку інноваційних підходів до вирішення соціально важливих проблем. Одним із таких підходів є розвиток сучасних інформаційних систем (ІС), в яких інтегровано модулі КСВ з додатковими показниками КРІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Формування моделей державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у розвинених країнах відбувалось протягом декількох десятиліть, і на сучасному етапі вони характеризуються високим ступенем розвитку. У світовій науковій літературі найбільш відомими виданнями зі СВБ є роботи М. Альбера, П. Друкера, А. Керолла, М. Портера, В. Хойєра, Ф. Хайєка, М. Фрідмена та інших учених. Слід констатувати відсутність у фахових дослідженнях консенсусу щодо причин появи феномена СВБ. Серед передумов, що виділяються найчастіше, відзначають загальну тенденцію до гуманізації праці, розвиток профспілкового та конс'юмерського рухів, особисту ініціативу таких видатних підприємців, як Джон Д. Рокфеллер, Натан Ротшильд.

Проблеми розвитку корпоративної соціальної відповідальності висвітлювали у своїх працях такі українські науковці, як С.Б. Алексеєв [1], Ю.М. Бурлаков [3], А.В. Бурковська [3], І.О. Ворончак [4], О.В. Жмай [6], М.В. Курбатова, Ю.В. Максимів, Т.В. Романова, Н.І. Пилипів [9], С.В. Філіпова [11], Н.В. Шандова [12]. Однак вагомий внесок науковців у розвиток економічної думки про розвиток соціальної відповідальності бізнесу та розгляд формування сучасних ІТ-систем зумовлюють потребу активізації подальших досліджень з окресленої проблематики.

Постановка завдання. Метою статті та сфери наукових інтересів авторів є дослідження корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, огляд наявних моделей СВБ та формування компаративної моделі інтегрованої інформаційної системи, яка повинна включати модуль корпоративної соціальної відповідальності бізнесу з набором кількісно-якісних КРІ.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початку 90-х років ХХ століття спостерігалось постійне збільшення кількості компаній, які на системній основі оприлюднюють соціальні звіти, демонструючи свою прихильність політиці КСВ. Якщо у 1993 році нефінансові звіти оприлюднювали лише близько 12% представників бізнесу, то вже у 2013 році цей показник збільшився майже в 6 разів, становлячи 71% найбільших компаній у 41 країні світу [6].

Проаналізувавши національні моделі державного регулювання КСВ, відзначимо, що у дослідженнях науковців варіюється від трьох (американська, європейська, азіатська) до семи моделей (американська (США), європейська (континентальна), британська, скандинавська, азі-

атська (японська), африканська, модель країн БРІКС чи більшої кількості). Однак, безумовно, американська модель СВБ, що сформувалась у специфічних умовах вільного ринку, є наймасштабнішою. Основними характеристиками американської моделі є фокусування на конкретних проблемах, орієнтація на філантропію та волонтерство, партнерські відносини з некомерційними організаціями й лідерами місцевих громад. Важливим елементом американської моделі СВБ є розвинена інфраструктура участі бізнесу у соціальній підтримці суспільства, а саме значна кількість корпоративних фондів, орієнтованих на вирішення соціальних проблем за рахунок бізнесу (освіта, медицина, екологічні проєкти). Роль держави зводиться до заохочення соціальних ініціатив компаній через систему податкових пільг [1]. Отже, будь-яка національна модель СВБ може бути проаналізована у двовимірній системі координат (масштаби реакції на суспільні потреби; ступінь державного регулювання участі бізнесу у суспільному розвитку).

Цей підхід, доцільний для загального порівняння моделей СВБ, має обмежене значення щодо їхньої характеристики. Для досягнення таких цілей більш доречним є співставлення національних моделей СВБ за визначеним переліком їхніх основних ознак (табл. 1).

Очевидно, що в кожному випадку набір характеристик не є випадковим, а сформувався у процесі розвитку моделі як наслідок специфічної комбінації зовнішніх та внутрішніх чинників.

Однією з найбільших проблем у підході компанії до соціальної відповідальності є відсутність інтеграції окремих СВ-програм у стратегію управління компанією, а також «залишковий» принцип включення соціально відповідальної діяльності в основну. Це відбувається тому, що компанія вважає, що проблеми суспільства не впливають на її діяльність.

Більш зрілий підхід до соціально відповідальної поведінки вимагає інтеграції соціальних програм та проблем навколишнього середовища у стратегію управління компанією. Для виділення головних переваг впровадження стандартів СВК у стратегію управління розглянемо матрицю, розроблену компанією «Sustain Ability» на основі аналізу діяльності компаній Центральної та Східної Європи (табл. 2).

Оскільки соціальна відповідальність бізнесу – це усвідомлення необхідності сталого розвитку, матриця допомагає виявити ключові елементи доцільності соціально відповідального бізнесу. Матриця створена на основі двох груп факторів, а саме факторів успіху бізнесу та факторів, пов'язаних зі сталим розвитком. Там, де фактори сталого розвитку та фактори успіху бізнесу сходяться, існує можливість визначення чіткої умови доцільності СВБ. Покращення корпоративного

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних національних моделей СВБ

Ключова ознака	Країна походження моделі СВБ			
	США	Європейські країни	Великобританія	Японія
Ініціатор введення стандартів СВБ	Бізнес.	Держава, інститути громадянського суспільства.	Бізнес, інститути громадянського суспільства.	Великий бізнес.
Роль держави в СВБ	Мінімальне регулювання, податкові пільги.	Регулювання за допомогою законів та стандартів.	Розроблення соціальних та екологічних стандартів.	Держава – замовник, контролер та беніфіціар СВБ.
Сприйняття бізнесу в суспільстві	Відсутність традицій конфронтації та конфліктів у трудовій сфері, нечисленність та конформізм профспілок.	Пошук соціального компромісу між працею та найманим капіталом.	Усвідомлення економічної, соціальної та екологічної ролі бізнесу, профспілкові традиції.	Сприйняття компанії як «великої сім'ї», визнання соціальної ролі бізнесу.
Головні зацікавлені сторони	Акціонери, споживачі, ЗМІ, місцеві громади, малозабезпечені прошарки суспільства.	Споживачі, працівники, держава, громадські організації.	Споживачі, ділові партнери, профспілки, ЗМІ.	Працівники, споживачі, місцеві громади.
Суспільні цінності та культурні особливості	Індивідуалізм, наполеглива праця, лідерство, конкуренція, процвітання, громадянська активність.	Прагматизм, пріоритет особистих і сімейних інтересів, солідарність, добробут.	Економічна раціональність, індивідуалізм, традиціоналізм.	Колективізм, патерналізм, скромність, повага до традицій, взаємодопомога.

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 4]

Таблиця 2

Матриця доцільності впровадження СВБ

Фактори успіху бізнесу	Корпоративна активність		Екологічні фактори		Соціально-економічний розвиток		
	корпоративне управління	активність груп впливу	покращення екологічних процесів	екологічні продукти та послуги	екологічний розвиток місцевості	розвиток громади	управління людськими ресурсами
Зростання доходів, доступ до ринку	1	2	3	4	5	6	7
Скорочення витрат на продуктивність	8	9	10	11	12	13	14
Доступ до капіталу	15	16	17	18	19	20	21
Управління ризиком	22	23	24	25	26	27	28
Людський капітал	29	30	31	32	33	34	35
Репутація компанії	36	37	38	39	40	41	42

Пояснення до умовних позначень матриці:

	Незначний вплив умов доцільності впровадження СВБ
	Немає доказів умов доцільності впровадження СВБ
	Вагомий вплив умов доцільності СВБ

Джерело: сформовано авторами на основі [2; 9; 12]

управління допомагає покращити доступ до капіталів, підвищити доходи й забезпечити зростання продуктивності роботи компанії. Робота з покращення екологічних процесів прямо впливає на зростання доходів і продуктивності та скорочення витрат.

Одним з головних ускладнень є виміри результатів та бажання одержати ефективність якомога раніше, але складність вимірювання ефективності полягає у відсутності методик та моделей вимірювання та фіксування змін результатів, деформації та змін у бізнес-системі підприємства. Стрімкі зміни бізнес-системи відбуваються під впливом

багатьох факторів, тому відділити частку відношення ефективності до результатів протягом часу також досить проблематично. Для цього потрібно розроблення такої системи кількісно-якісних показників, які б включали окремий блок КРІ, пов'язаних із визначенням ефективності КСВ.

Результати впровадження такої системи стануть відомими в довгостроковій перспективі, коли стане зрозумілим ступінь впливу ІС на бізнес-систему загалом. Ці міркування допомогли визначити контур ІС КСВ, який дасть змогу уточнити основні положення концептуального підходу до моделювання механізмів розвитку систем (рис. 1).

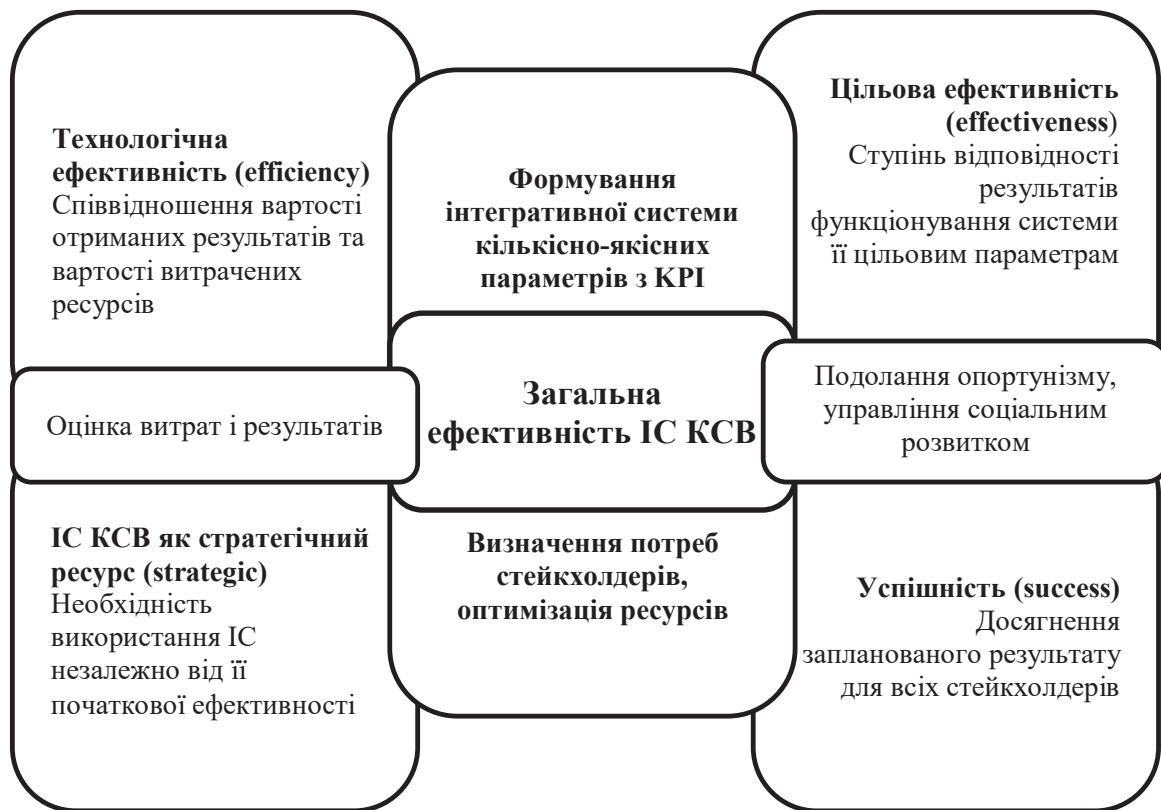

Рис. 1. Компаративна модель ефективності формування ІС КСВ

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [1; 5; 10]

Компаративна модель описує ієрархічну систему управління розвитком ІС КСВ задля виокремлення ефективності впровадження модулів КСВ. Суб'єкт управління в такій системі повинен враховувати вплив багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів на ІС загалом, розподіляти функції управління між підсистемами, що реалізуються послідовно, суб'єкти яких управляють окремими етапами життєвого циклу бізнес-системи через планування, контроль та коригування окремих факторів.

На процес управління на різних етапах життєвого циклу впливають як внутрішні (організаційні), так і зовнішні фактори. Кожний з етапів життєвого циклу повинен перебувати під впливом системи управління, для кожного реалізуються основні управлінські функції, такі як формування цілі та стратегії, планування та організація виконання, контроль виконання.

Доцільно відзначити, що для проведення первинної діагностики соціальної відповідальності бізнесу важливою є побудова на підприємстві якісної інформаційної системи, яка б задовольняла інформаційні запити управлінського персоналу в рамках системи ділового партнерства.

В результаті дослідження зроблено припущення, що організація інформаційного забезпечення соціальної відповідальності системи ділового партнерства підприємства передбачає

такі складові частини, як розроблення внутрішніх регламентів щодо регулювання питання соціальної відповідальності та відповідної звітності; виокремлення об'єктів обліку соціальної відповідальності; розроблення робочого плану розвитку; організація документообігу; формування системи управлінської звітності; вибір програмного забезпечення для ведення обліку соціальної відповідальності.

В табл. 3 наведемо головні характеристики визначення результатів ефективності від запровадження ІС КСВ.

Для отримання найбільшого ефекту від впровадження інформаційних систем вони повинні бути інтегровані в уже наявні інформаційні системи, при цьому необхідно враховувати як технологічні чинники (сумісність платформ, зручність і звичність інтерфейсів, питання міграції даних зі старих систем), так і географічний фактор (наявність територіально розподілених підсистем).

Дані агентства «Рапогата» також свідчать про те, що в наш час тільки 37% компаній не потребують серйозного підходу до інтеграції нових інформаційних систем у зв'язку з локальністю своїх офісів і, відповідно, бізнес-процесів [9]. Таким чином, управління організаційним розвитком підприємства в контексті формування сучасної моделі ІТ КСВ є важливою стратегічною складовою частиною управління розвитком усього підприємства. При цьому важливою проблемою залишається

Метрики оціночної моделі ефективності впровадження ІС КСВ

Параметрична група	Компаративні показники
Якість системи ІС	Гнучкість модулів системи, точність параметрів ІС, простота використання, можливість швидкого налаштування, відкритість модулів формування БД, інтегрованість даних різних модулів, ефективність взаємодії окремих модулів.
Інформаційна якість	Відповідність вимогам користувача, своєчасність надання даних, релевантність даних, простота інтерпретації, повнота та доступність даних.
Тактичний вплив	Підвищення рівня індивідуальної продуктивності, підвищення якості СППР, скорочення часу виконання бізнес-процесів, покращення комунікацій, скорочення витрат бізнес-системи, збільшення ефективності використання ресурсів, підвищення задоволеності користувачів.
Стратегічний вплив	Створення нових бізнес-напрямів розвитку підприємства, зростання вартості бізнесу, підвищення рівня міжкорпоративного співробітництва, впровадження інновацій, гнучка реструктуризація.

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 8; 11]

невизначеність поняття «успіх впровадження», що може мати різний сенс для різних категорій зацікавлених осіб.

Висновки з проведеного дослідження.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що важливою основою функціонування системи ділового партнерства в умовах забезпечення розвитку бізнес-системи підприємства є соціальна відповідальність бізнесу, оцінювання якої впливає на репутацію підприємства перед його діловими партнерами та іншими зацікавленими сторонами. Для адекватного оцінювання соціальної відповідальності бізнесу потрібна побудова якісного обліково-інформаційного забезпечення, необхідного для правильної організації облікових, аналітичних та контрольних процедур, та моделі стратегічного розвитку підприємства, яка базується на сучасних принципах побудови ІС, у яких інтегративним компонентом буде окремий модуль ІС КСВ.

Головною ж причиною, через яку корпоративна соціальна відповідальність не є поширеною в Україні, на думку самих підприємців, є низький рівень обізнаності серед покупців про можливості сучасних ІС, які існують. Також для стимулювання підприємств бути соціально відповідальними важливі визнання громадою компанії як відповідальної, потреби бізнес-партнерів, доступ до пільгових кредитів, бажання членів колективу тощо.

Одним з головних постулатів, який необхідно довести представникам бізнесу, є такий: корпоративна соціальна відповідальність – це концепція, яка не обов'язково, але з часом надає додаткові фінансові привілеї. Політика КСВ насамперед має бути вписана в бізнес-стратегію компанії, тому що вона стосується планування розвитку підприємства, поліпшення його конкурентоспроможності та оптимізації витрат.

Отримані результати дослідження є підґрунтям для розроблення сучасних методик з питань інформаційного забезпечення соціальної відповідальності бізнесу в системі ділового партнерства, що є перспективами подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеев С.Б. Проблемы впровадження інформаційних технологій у процес управління стратегічним потенціалом торговельного підприємства. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_10 (дата звернення: 03.03.2020).
2. Бурлакова Ю.М. Дослідження особливостей формування корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014, № 6. Т. 1. С. 220–227.
3. Бурковська А.В., Лункіна Т.І. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 4. С. 38–43.
4. Ворончак І.О. Національні моделі соціальної відповідальності бізнесу: особливості та механізм формування. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-4> (дата звернення: 03.03.2020).
5. Єсіна О.Г., Лінгур Л.М. Формування соціальних стандартів бізнесу в контексті реструктуризації корпоративних інформаційних систем. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 107–111.
6. Жмай О.В. Корпоративна соціальна відповідальність: перспективи та можливості серед підприємств малого та середнього бізнесу в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14. Вип. 2(30). С. 185–192.
7. Іваницька С.Б., Галайда Т.О., Сокура С.О. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні на прикладі ТОВ «Машівка-Агро-Альянс». *Вісник Мукачівського державного університету*. 2018. № 19. С. 853–859.
8. Мартинюк Е.А. Особливості опису бізнес-процесів в сучасних ІТ-системах. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 03.03.2020).
9. Пилипів Н.І., Максимів Ю.В. Концептуальний підхід до побудови обліково-інформаційного забезпечення соціальної відповідальності підприємства через призму системи ділового партнерства. 2020. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331595884> (дата звернення: 03.03.2020).
10. Полуєктова Н.Р. Оцінювання ефективності використання інформаційних систем підприємства на основі аналізу стохастичної границі. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 5(167). С. 493–500.

11. Філіпова С.В. Соціальна відповідальність у стратегії управління вітчизняним підприємством: проблемні питання інтегрування механізму. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2(30). С. 5–17. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No2/5.pdf> (дата звернення: 03.03.2020).

12. Шандова Н.В. Особливості розвитку корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 1(75). С. 123–128.

13. Jamali D. Corporate Social Responsibility in Developing Countries. *International Journal of Management Reviews*. 2018. Vol. 20. P. 32–61.

REFERENCES:

1. Alekseyev S.B. (2012). Problemy vprovadzhennya informatsiynykh tekhnolohiy u protses upravlinnya stratehichnym potentsialom torhovel'noho pidpryyemstva [Problems of implementation of information technologies in the process of managing the strategic potential of a trading enterprise]. *Strategy and mechanisms of regulation of industrial development*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_10 (accessed: 03 March 2020).

2. Burlakova Yu.M. (2014). Doslidzhennya osoblyvostey formuvannya korporativnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti v Ukraini [Research of features of formation of corporate social responsibility in Ukraine]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*. No. 6. Vol. 1. P. 220–227.

3. Burkovs'ka A.V., Lunkina T.I. (2015). Rozvytok korporativnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti v Ukraini [Development of corporate social responsibility in Ukraine]. *Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea*. 2015. Vol. 4. P. 38–43.

4. Voronchak I.O. (2018). Natsional'ni modeli sotsial'noyi vidpovidal'nosti biznesu: osoblyvosti ta mekhanizm formuvannya [National models of corporate social responsibility: features and mechanism of formation]. *Economy and society*. 2018. Iss. 17. P. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-4> (accessed: 03 March 2020).

5. Yesina O.H., Linhur L.M. (2019). Formuvannya sotsial'nykh standartiv biznesu v konteksti restrukturyzatsiyi korporativnykh informatsiynykh system [Formation of social standards of business in the context of corporate information systems restructuring]. *Black Sea Economic Studies*. 2019. Iss. 40. P. 107–111.

6. Zhmay O.V. (2015). Korporativna sotsial'na vidpovidal'nist': perspektyvy ta mozhlyvosti sered pidpryyemstv maloho ta seredn'oho biznesu v Ukraini [Corporate Social Responsibility: Prospects and Opportunities for SMEs in Ukraine]. *Market Economics: Modern Management Theory and Practice*. Vol. 2(30). P. 185–192.

7. Ivanyts'ka S.B., Halayda T.O., Sokura S.O. (2018). Rozvytok korporativnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti v Ukraini na prykladi TOV "Mashivka-Ahro-Al'yans" [Development of Corporate Social Responsibility in Ukraine on the Example of Mashivka-Agro-Alliance LLC]. *Bulletin of Mukachevo State University*. 2018. Iss. 19. P. 853 *Bulletin of 859*.

8. Martynyuk E.A. (2014). Osoblyvosti opysu biznes-protsesiv v suchasnykh IT-systemakh [Features of the description of business processes in modern IT systems]. *Efficient economy*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (accessed: 03 March 2020).

9. Pylypiv N.I., Maksymiv Yu.V. (2020). Kontseptual'nyy pidkhid do pobudovy oblikovo-informatsynoho zabezpechennya sotsial'noyi vidpovidal'nosti pidpryyemstva cherez pryzmu systemy dilovoho partnerstva [Conceptual approach to the construction of accounting and information support of social responsibility of the enterprise through the lens of the business partnership system]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331595884> (accessed: 03 March 2020).

10. Poluektova N.R. (2015). Otsinyuvannya efektyvnosti vykorystannya informatsiynykh system pidpryyemstva na osnovi analizu stokhastychnoyi hranytsi. *Actual problems of economics*. № 5 (167). P. 493–500.

11. Filypova S.V. (2017). Sotsial'na vidpovidal'nist' u stratehiyi upravlinnya vitchyznyanym pidpryyemstvom: problemni pytannya intehruvannya mekhanizmu [Social responsibility in the strategy of management of a domestic enterprise: problematic issues of mechanism integration]. *Economy: the realities of time. Scientific journal*. 2017. No. 2 (30). P. 5–17. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2017/No2/5.pdf> (accessed: 03 March 2020).

12. Shandova N.V. (2016). Osoblyvosti rozvytku korporativnoyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti [Features of development of corporate social responsibility]. *ZhSTU Bulletin*. No. 1 (75). P. 123–128.

13. Jamali D. (2018). Corporate Social Responsibility in Developing Countries. *International Journal of Management Reviews*. Vol. 20. P. 32–61.